

Söz üsti bilen täsir etme amala aşyrlanda ynandyrmaklygyň esas bolmagy hem mümkin. Mugallymyň okuwçylara söz üsti bilen täsiri ähli okuw terbiýeçilik işiniň ýerine ýetirilishidir. Ynandyrmagyň söz üsti bilen täsiri şu görnüşlerde bolup biler: habar, hekaýa, düşündirme, subut etme. Söz üsti ynandyrmagyň çagalaryň ýaş aýratynlyklary bilen baglanyşykly ýagdaýy dürli hilidir. Söz üsti bilen täsir edilende, okuwçylaryň ýekebara aýratynlyklary göz önünde tutulmalydyr.

Çagalara söz üsti bilen aragatnaşykda edilýän täsir joşgunly (emosional) hem bolup biler. Çagalara joşgunly täsir etmegiň şeýle görnüşleri bardyr: buýruk, goldaw, ýşarat, ara alyp maslahatlaşmak.

Umumy bilim berýän mekdepde okuw terbiýeçilik işiniň möhüm serişdesi **mugallymyň okuwçylara pedagogik täsiri** bolup durýar. Sosiologik we psihologik nazaryýetler, şeýle hem köpçülikleýin we öňde baryjy pedagogik tejribäniň seljermesi şeýle hem kommunikiw täsir etmäniň şu aşakdaky usulynyň bardygyny görkezýär:

1. Ynandyrma. 2. Pikir (duýgy) döretme.

Ýokarda görkezilen mugallymyň pedagogik täsiri okuwçylarda pikirleri, duýgylary kemala getirmeklige gönükdirilendir. Şeýle pedagogik täsiri ynandyrma diýip atlandyryp bolýar.

Ynandyrma diýlip, mugallymyň okuwçylarda daşky gurşawa we adamlara düşünjeli garaýşy terbiýelemek maksady bilen, olaryň aňyna, duýgylaryna we tejribesine edýän pedagogik täsirine aýdylýar.

Pedagogik nazaryýetde ynandyrmanyň dürli-dürli kesgitlemeleri berilýär. Olardan has mazmunlysy (psiholog A.G.Kowolýow) "Ynandyrma" diýen düşünjäniň mazmuny şeýle kesgitlenýär: Ynandyrma diýip garaýşlary, düşünjeleri jemgyýete ähmiýetli ahlak gylyk häsiýetleri terbiýelemeklik üçin bir adamyň beýleki adama ýa-da topara edýän täsirine aýdylýar. Ynandyrma täsiri adamda jemgyýet üçin zyýanly garaýşlary hem terbiýeläp biler diýip A.G.Kowolýow hem belleýär. Umuman alanymyzda, "Ynandyrma" diýen düşünje 2 sany mazmunda bolup biler :

1. Täsiriň usuly hökmünde;
2. Täsiriň netijesi hökmünde .

Şol sanda ynandyrma özüniň mazmuny boýunça dogry (çyn) we nädogry (ýalan) görnüşinde bolup biler.

Ynandyrmanyň giňden ýaýran serişdesi söz üsti bilen ynandyrmadyr.

Pedagogik işiň tejribesinde **söz üsti bilen ynandyрма täsiriniň** birnäçe görnüşleri ulanylýar. Olardan meselem: gürrüň bermek, düşündirmek, nutuk bilen çykyş etmek, subut etmek we ş.m.

a) ynandyрма pedagogik täsiri usuly hökmünde bellibir derejede subutly bolmalydyr we birnäçe talaplary ödemelidir. Şonuň üçin mugallymyň ynandyrmasyna şu nukdaý nazardan aşakdaky talaplar bildirilýär:

1. Mugallymyň ynandyrmasyň mazmuny we görnüşi okuwçylaryň ýaş aýratynlyklaryna laýyklykda guralmalydyr;
2. Ynandyрма pedagogik täsir hökmünde okuwçylaryň ýekebara aýratynlyklaryna laýyk gelmelidir;
3. Ynandyрма subutly, birnäçe subutnamalar esasynda delillendirilýän, yzygiderli bolmalydyr;
4. Ynandyрма diňe bir nazary kadalary, düzgünleri we ýörelgeleri düşündirmek esasynda däl-de eýsem, ol durmuş tejribesinde takyk mysallar getirmek esasynda hem geçmelidir;
5. Mugallym okuwçylara ynandyryň zatlyryna ,düşünjelerine ilki bilen özi ynanmalydyr. Onsoň olary mugallym okuwçylaryň aňyna durnukly görnüşde, netijeli ornaşdyryp biler.

b) ynandyрма ýagdaýynda diňe bir bildirilýän talaplary bilmek ýeterlikli däl. Eger-de mugallym ynandyrmasyň dogry we subutly gurmak islese, onda oňa bildirilýän talaplardan başga-da , subut etmäniň logikasyň ýa-da logikanyň kanunlaryny we düzgünlerini bilmelidir. Olar mugallymyň ynandyrmasyň dogry we subutly we degişli subutnamalar arkaly delillendirýän hökmünde görkezilýär.

Alymlaryň (akademik N.I Kondakowyň) pikirlerine görä, pikir (logiki) hereketinde (subut etmede) bir pikirni dogrulygy beýleki pikirleri mysal getirmek arkaly subut edilýär.

Meselem, türkmen dilinde söz böleklerini kesgitlemeleri biri-birleri bilen deňeşdirmek arkaly, gönükmeleri işlemek arkaly ,olaryň jogap bolýan soraglary arkaly subut edilýär.

Eýsem subut etme näme? Subut etme üç sany özara arabaglanyşykly bölekden durýar ,olar şu aşakdakylardan ybaratdyr :

1. Ýazgy-tezis (nämäni subut etmeli?). Subut edilýän zat, maglumat(material);

2. Deliller-argumentler (subutnamalar, mysallar, nämäniň kömegi bilen subut etmeli, deliller, esasy pikiri subut etmäge gatnaşýan pikirler);
3. Görkezmek-demonstrasiýa (subut etmäniň netijeleri).

Ýazgy-tezis grek dilinden tassyklama, pikir,sözlem diýip terjime edilýär. Munuň dogrulygyny ýa-da nädogrulygyny subut etmeli pikirdir (düşünjedir).

Delil (esas subutnama) bu pikiriň kömegi bilen beýleki pikiriň dogrulygy ýa-da nädogrulygy barlanýar.

Rahat AMANOW

Daşoguz welaýatynyň

Beki Seýtäkow adyndaky

mugallymçylyk mekdebiniň mugallymy